

A DIVATLAPOK SZEREPE MAGYARORSZÁGON A XIX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉNEK IRODALMI ÉLETÉBEN

Írta: TURÁK JÁNOS

I.

AZ ÖNKÉNYURALOM ALATT. (1867-IG)

Az élvonalbeli irodalom mellett nem hagyható figyelmen kívül a másod-, harmadrendű irodalom sem, mely gyakran fontos tényezője a kor társadalmi, politikai életének is. — Írók hatnak egymásra, hatnak az olvasókra, de tagadhatatlan, hogy maga az olvasóközönség is irodalmat alakító tényező. Még Jókai is tekintettel volt olvasótáborra ízlésére, és volt idő, amikor eléggé kézzelfogható ez az alkalmazkodási törekvése. Írói fejlődésének arra a szakaszára gondolok, amikor a divatlapokban „A bojárleány“ [1] típusú romantikus Jókai-novellák elég szép számmal jelentkeztek. Mivel a XIX. sz. második felének divatlapjaival foglalkozom [2], az említett tény lényeges, hiszen a divatlapoknak ebben az időszakban más folyóiratokhoz viszonyítva nagy volt az olvasóközönsége, melynek ízlését, olvasási igényét figyelembe kellett venni. A divatlapok funkciójával foglalkozni nem érdektelen tehát, annál is inkább, mert szerepük még feltáratlan. Azok a tanulmányok, melyek velük foglalkoznak, a problémát legtöbbször elintézik azzal, hogy „irodalomtörténeti jelentőségük nincs, egyetlen érdemük, hogy voltak“, stb. Az irodalmi életben betöltött szerepükről érdemben nem szólnak szerzőik, nem is szólhatnak, mert ahhoz tüzetesebb vizsgálódásnak kellett volna alávetniök azokat (kivételt csak azokkal a divatlapokkal tettek, melyeknek szerkesztője ismert nagy író, mint pl. Vajda János).

Mahotka Jenő [3] és Bikácsi László [4] disszertációja a leggyakrabban használt forrás, az ő értékelésük a későbbi tanulmányok kiindulási alapja. E disszertációk, de a későbbi tanulmányok is érthetetlen módon elmennek mellett, hogy a divatlapok 1849 után fontos funkciót töltenek be: olyan olvasótáborral rendelkeznek, amilyennel e korszakban (az 50—60-as években) szinte egyetlen folyóirat sem, s már ezért is jelentős tényezői irodalmi életünknek, következésképp figyelemreméltó az irodalomtörténeti szerepük.

Nagydiósi Gézáné adatai szerint is pl. a Hölgylfutárnak 1856-ban 1800, a Napkeletnek 1857-ben 2000, a Családi Körnek 1860—1863 között 1400 előfizetője volt [5].

Ehhez még néhány adat: A Nővilágnak egyedül kb. 5000, a Nefejejsnek 1000 (Friebeisz lapja), Bulyovszky Nefejejsének 1859-ben 1400 előfizetője volt. Tehát az említett divatlapok összesen kb. 12 600 előfizetővel rendelkeztek. Olvasóközönségük pedig ennek a számnak legalább ötszöröse, hisz gondolnunk kell a kölcsönzésnek a korabeli nehézkes posta és közlekedési viszonyok miatt igen elterjedt szokására, mi által az előfizetőkön túl is jelentősen megnövekedett az olvasótáboruk.

Ez a szám teljes jelentőségében mutatja meg a divatlapok egyik legfontosabb funkcióját, az olvasótoborzást. Hogy ez milyen széles körben folyt, különösképpen akkor tűnik ki, ha példának felemlítjük Arany János Figyelőjét, mely 800 előfizetőnél nemigen számlált többet, de viszonylag hosszan tengődött 300—400 előfizetővel. Minden túlzás nélkül mondhatjuk tehát, hogy ez a nagy tömegű olvasóközönség tette lehetővé Jókai írói pályájának oly gyors és sikeres magasra ívelését is.

A divatlapok olvasótáborra nagyon vegyes, legtöbbször nő, s ez természetes is, hiszen a divatlap-szerkesztők — s ez lapjaiknak szintén fontos funkciója — elsősorban a nőket kívánták megnyerni; az ő számukra tárván ablakot a tudomány, a művészet, a politika, a gazdasági élet területére, ezzel — a nők olvasási igényének kielégítésével — mintegy egyenrangúsítva őket a férfiakkal.

A női olvasókkal a XIX. század második felében már számolni kellett. Arany János Figyelője jórészt azon bukott meg, mert ő erről nem vett tudomást. Vajda János Nővilág-a pedig azért olyan olvasott, mert a nőknek szánja, a nőknek szerkeszti lapját, tudomásulvéve igényüket, mit fejleszteni is akar a részükre válogatott olvasmányanyaggal, a számukra írt kritikával stb. A nők igényeinek fokozása, ízlésük nevelése szintén fontos funkciója a divatlapoknak, valamint a sokszor be nem vallott politikai tájékoztatás, sőt irányítás is. Más kérdés, hogy milyen ez a nevelés és irányítás.

A magyar nyelv terjesztése az idegen nyelvű olvasók között szintén nem lebecsülendő céljuk. Különösen nem, ha itt ismét számba vesszük azt az eredményt, amit a divatlapok elértek ezen a területen. Bulyovszky Nefejejste például kiszorította az Iris és Bazár című német divatlapot, a Családi Kör a Gartenlaubot, a Nővilág az Augsburger Allgemeine Zeitungot, az Illustrierte Zeitungot stb., amelyeknek sokezres olvasóközönsége később már Jókain nevelődött.

A divatlapok funkciói között, éppen a nagy olvasóközönség kialakításában, jelentős a vidéki olvasók szervezése. A szerkesztői üzenetek, a rejtvényfejtések, a hirdetések, levelezések és az előfizetőkre vonatkozó egyéb adatok (pl. az előfizetés nyugtázása) szerint a divatlapok igen jelentős számú vidéki olvasóval rendelkeztek (50—70%). Márpedig a XIX. század második felének első évtizedeiben alig volt néhány szépirodalmi folyóirat, mely törődött a vidéki olvasók igényeivel.

A divatlapok szerepét vizsgálva, éppen az olvasóközönség szempontját véve alapul, fel kell tenni a kérdést: milyen volt ez az olvasóközönség, milyen volt az irodalmi ízlése, kik voltak azok az írók, akik ezt az igényt kielégítették, és milyen fajsúlyú irodalommal.

A divatlapok olvasóközönségéről annyit már megállapítottunk, hogy nagyjából nőkből tevődött össze, és hogy igen nagy százalékban vidéki. Több adat mellett főleg a szerkesztők programjai azt mutatják, hogy „az úri kisasszonyok“ asztalára szánták a divatlapokat („kisasszonykákat mulatva ok-

tató“ célt tűz ki a Divatcsarnok). A Délibáb előfizetői közt is elsősorban azokat találjuk, akik könnyen ki tudják fizetni az előfizetési díjat: a birtokos rétegeket a fő- és köznemesség leszármazottjait, de leginkább a vagyonos polgárságot. Az olvasók zömét a fiatalabb nemzedék adja, és azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a polgárság egy része német nyelvű olvasmányokon nevelődött.

A szabadságharc előtti időkben viszonyítva tehát az olvasóközönség összetétele megváltozott: az arisztokrácia és a nagybirtokosok rovására, azok jelentőségét erősen csökkentve, előtérbe nyomult a polgár (iparos, kereskedőréteg), mint az erősen meginduló kapitalizálódás terméke. Ez a polgári olvasó már kellemesen, békésen óhajt élni, a forradalomra gondolni sem akar, s ezért tetszik neki az ötödrangú romantika, mely a jelenből az álmok világába viszi, s mely elsősorban francia import, vagy az annak hatására létrejött divatlap romantika.

Az 1855-ös Nefelejcs irodalom-rovata áttekintést ad az olvasóközönségről, azt osztályozza és ízlésüket vizsgálja, kritizálja: „Az öregebb nemzedék szívesen olvassa a Kisfaludyakat, Kölcseyt, Berzsenyit, Fáyot, stb...“ „Az ifjabb nemzedék az irodalom legújabb termékei után nyúlt. Bő a termés, s így nem ismerik a műveket eléggé. Az újabb francia romantika íróink közt számos követőre találván, józan s szigorú kritika hiányában annyira elharapózkodott, hogy az ifjabb olvasóközönség egy részének elmontechristosodott ízlése csak hajborzasztó és kebellázító irányzatokat, vagy botrányszerű ú. n. humoreszkeket vadász, a valóban jó és szép iránt alig van érzéke, a kedélyélet festéseit és a lélektani mélyebb fürkészeteket unalmas szóhalmaznak tekintve mellőzi, neki csak a tények kellenek, feszítő, ingerlő, rohanó modorban előadva s mert ezt a század első tizedeinek íróinál nem találja fel, hallván ezen kívül a nemzeties irányzatról is harangozni valamit, mit a legutóbbi korban bőven szórni szokott sallangos szóvirágokból állni hisz, őket — magas szemöldökkel, a zeünök és küyvrinek és copfok avult iskolájába sorozza.“ [6]. Nem az most az érdekes, hogy az ismeretlen kritikus nemzedékek harcával magyarázza az új uralkodó ízlést, hanem hogy elítéli azt, hogy kárhóztatja az újabb francia romantika hatását, mely helytelen irányba viszi az olvasókat. Nevelni akar tehát. Ha ehhez hozzávesszük, hogy 48 után a nagyobb irodalmi műveltségű arisztokrata és nagybirtokos magyar irodalmat alig olvasott, mert számára csak a külföldi volt a színvonalas irodalom, akkor látjuk csak, hogy mennyire megváltozott az olvasóközönség összetétele és ízlése a szabadságharc bukása után. (Az 50-es években 6000 példányban jártak a fővárosba divatos külföldi lapok.) [7]. — 1848 után a művelt középbirtokos nemesség is más: igénye, ízlése olyan irodalmi termékek felé vonzza, melyek megfelelnek politikai állásfoglalásának, a passzív rezisztenciának. A jelentől menekülve a múlt dicsőségéről kíván olvasni és csak olyan lapokat vesz kézbe, melyek ezt az igényét kielégítik. A múltat dicsőnek, a jövőt csillogónak pedig elsősorban a divatlapok rajzolták (természetesen vannak kivételek is), olvasóikat olyan világfájdalmas hangulatba ringatva, hogy a haza sorsán való kesérgésben szinte már hazafiként tetszeleghettek önmaguknak. (Ilyen hangulatot áraszt Lévai néhány verse is. Pl. „Egy aluvó mellett.“ [8].

Osszegezve: a polgár (ő a többség) és a művelt középbirtokos romantikát akar; az előbbi a rém-, kaland-, tündéromantikát, az utóbbi pedig hazafias romantikát, mely elringatja, a múltat és jövőt csillogónak rajzolja, aminek foly-

tán magát vitéz hazafinak képzelheti. — Ennek az igénynek a kielégítésére szállítják a divatlapok a francia, angol és magyar harmadrendű romantikát. Még a közölt zeneművek is e hazafias hangulatot árasztják. Pl. Travnyik János: Magyar c. zongorára írt darabja [9]. Ez magyarázza, miért pártolják az 1859-es Kazinczy-ünnepségeket. (az 1859-es politikai eseményeken kívül), az Akadémia megnyitását, a magyar ruhadivatot, miért veszik a divatlapok költői és beszély-írói oly sokszor tárgyukat a szabadságharcból, s miért üt meg oly merész hangot egyik-másik [10], avagy ellenkezőleg: miért olyan szervilis a legtöbb [11]. Ez a hazafiság, melyet legtöbbször a cenzúra miatt rejtteni is kell, de amelyet komolyságához mértén szépen is kell kifejezni, lesz az allegorikus művek termőtalajává is.

Az eddigiek során nagy vonásokban ismertettük a divatlapok olvasóközönységét, igényét, ízlését, sőt utaltunk arra is, hogy milyen írógárda állt rendelkezésükre. Erről a problémáról azonban még szólnunk kell, hogy eloszlassuk azt a téves hitet, amit az idevonatkozó irodalom terjesztett, ti., hogy a divatlapok olvasmányanyaga selejtes, ötödrangú, tehát az irodalmi életben, irodalmunk fejlődésében nem játszott szerepet. Utaltam már arra, hogy a francia, angol (a német kevésbé) és a magyar jellegtelen, rémromantika az, amit divatlapjaink többsége tálal, de rá kell mutatnom, hogy a külföldi irodalom (nyugati és keleti egyaránt) jelentős alkotásainak tolmácsolásában is komoly szerepet játszottak a divatlapok. Szerkesztőik kényszerhelyzetben voltak, nagyobb részüknek ugyanis nem volt élvonalbeli írógárdája, a meglévők zöme tehetségtelen utánzó, akikről Gyulai joggal mondta, hogy „a klasszicizmus idealizmusát a fantasztikusig, a népiességet a póriasságig és realizmusát az ízléstelenségig túlozzák“. Tehát a divatlapok rászorulnak a fordítások közlésére [12]. A divatmelékletek szállítói révén a külfölddel is kialakultak irodalmi kapcsolataik. Ugyanis ezek a szállítók mellékesen tudósítóként is szerepeltek a divatlapoknál. Pl. Országh Antal, aki Párizsban fotografus és tollrajz készítő volt, de cikkeket is írt nagyobbrészt a Divatcsarnokba és a Magyar Sajtóba, s. Bulyovszky Nefelejtsében a Párisi Szemle c. rovat anyaga is tőle való. Vállalkozott műfordításra is. Dumas Párisi Mohikánok c. regényét ő fordítja magyarra Friebsz előfizetői részére, s kéziratban egész sor színműfordítása maradt fenn [13].

A francia romantika elterjedtségét természetesen pusztán a „tudósítókkal“ magyarázni nem lehetne. Ezeknek szerepétől eltekintve sem szűnt meg annak hatása a szabadságharc leverése után, legfeljebb módosult; addig agresszív irányú volt, most regresszív irányba csapott át: divatosá lettek az exotikus keleti és spanyol témák.

Most a selejtes francia romantika árasztotta el e lapokat és színházainkat is. S ennek meg volt a maga oka. Az az ellenszenv, melyet a Bach-rendszer (és a szabadságharc leverése) váltott ki, az érdeklődést a német irodalomról a francia irodalomra tolta át. Amint tudjuk, a forradalomtól megrémült arisztokrácia és a nagypolgárság a romantika világába menekült. Kedves olvasmányaik lesznek, a legendás, misztikus, a lovagvilágba, a fantasztikusba vezető romantikus művek. Ekkor lesz olvasott nálunk Lamartine, divatos műfaj a történeti regény. Ekkor született újjá a népies műdal.

A divatlapjainkban jelentkező romantikára tehát az a jellemző, hogy túlsúlyban van benne a fantasztikus, a különös, a kalandos elem. Ezt elsősorban a francia ötödrangú romantika és a hatásaként létrejött magyar képviseli, de ritkábban az érzelmes természetű német romantika is, az angol, lengyel és orosz

romantikával egyetemben, a vers, a beszély és a dráma műfajában egyaránt. Az ötödrangú romantikusok mellett azonban jelen vannak az élvonalbeliek is: Roger de Bauvois, Dumas Sándor (ifjú és az idős), Feuillet, Féval, Hugo, Lamartine, Méry, Merimée, Jules Sandeau, G. Sand, Souliex, Sue; Byron, Burns, Dickens, Longfellow, Moose, Smith J. F.; Heine, Lenau; Lermontov, Puskin stb.

A francia romantikus dráma Sejour: „A kártyavető“ c. drámatípusban van képviselve (1863). — (Bulyovszky többször figyelmeztet színházkritikájában ennek a hatásnak a veszélyeire, de mint szerkesztő mitsem tesz ellene.)

A hazai romantikusok közül legolvasottabbak: Abonyi Lajos, Degré, Deák Farkas, Kovács Pál, Jókai, Obernyik stb. — Jókait „A bojárleány“ típusú kalandos, keleti töröktárgyú novellák képviselik, s ezek szakadnak le leginkább a valóságtól.

A romantikus jelleg — amint láttuk — a tematikában döntő módon kifejezésre jutott, szintúgy a meseszövevényben. A cselekmények érdekesítőek, az emberábrázolást illetően halványabb ez a jelleg. A színpompás romantikus nyelvnek már nyoma sincs. Ezeknek az írásoknak a nyelvezete szürke és jellegtelen. Hiányzik a romantikus írásmodor, s hiába keressük a hatalmas hugói látomásokat, a plasztikus leírásokat, a romantikát oly jellemző elmélkedéseket, értekezéseket is. Amit kapunk az csak kalandos, fantasztikus, világfájdalmas történet, melynek íróiról Gyulai joggal mondja, hogy „nincs érzékük a lényeges mozzanatok, az eszme és érzés stílusbeli egysége iránt. Ezt pótolni akarják aprólékos részletezéssel, az epizódok és egyéb nem-szerves elem halmozásával. Ez tespedtté, dagályossá teszi stílusukat.“ [14]. A közönség hatására hozzászoktak a divatlap írói az elnagyolt, pongyola íráshoz, a tervszerűtlen folytatásos regények közléséhez.

A divatlapok teljes esztetikai értéktelensége nem bizonyosodott be, bár ezen a vonalon a divatlapok eddigi kritikusaiknak meglátása nagyobb részt helyesnek mondható. Irodalomtörténeti jelentőségük azonban kétségtelen, tekintve vitathatatlan érdemüket a nagy olvasóközönség kialakításában, a női olvasók igényeinek kielégítésében, ízlésük nevelésében, a vidéki olvasók szervezésében, a nemzeti érzés ápolásában, a magyar nyelv terjesztésében az idegen nyelvű olvasók között, az élvonalbeli-külföldi irodalom bizonyos mérvű tolmácsolásában és általában a még fejletlen ízlésű tömegek olvasási igényének kielégítésében.

A részletéig ható tárgyalást későbbre hagyva, körülbelül ennyiben foglалható össze a divatlapoknak az önkényuralom idején betöltött funkciója.

JEGYZETEK:

[1] Nefelejcs, 1855. 1. füzet 2.

[2] Hölgylutár (1849—56) szerkesztői: Nagy Ignác, Berecz Károly, Tóth Kálmán.

Délibáb (1853—58) szerkesztői: gróf Fesztetich, Friebeisz István.

Divatcsarnok (1853—63) szerkesztői: Császár Ferenc, Friebeisz István, Császár Ferenc,

Szilágyi Virgil, Szabó Richárd, Vértesi Arnold.

Nefelejcs (1854—1855) szerkeszti: Friebeisz István.

Nővilág (1857—1864) szerkeszti: Vajda János, Bajza Lenke, Bajza Jenő.

Napkelet (1857—1860) + 1862 szerkeszti Vahot Imre.

Nefelejcs (1859—1875) szerkesztői: Bulyovszky Gyula, Friebeisz István.

Családi Kör (1860—1880) szerkeszti: Szegfi Mórné sz. Kanya Emilia.

- Gombostű 1862 januárjában indul és az év végén beolvad Bulyovszky Nefelejtsébe, szerkeszti: Rózsaági Antal.
- Németnyelvű hazai divatlapok:
 Der Spiegel (1850—52), Luna (1850—53), Euphrosine (1851), Pester Sonntagsblatt (1853—55), Sonntags Zeitung (1856—60), Hunnia (1861—1862), teljes címén: Hunnia, Wochenschrift für ungarische Mode, Literatur, Kunst und öffentliches Leben. Zeitbilder von Ungarn (1861—62), Zipserbote (1861—65), Der Salon (1863—65).
- [3] MOHÁTKA JENŐ, Szépirodalmi folyóirataink története az abszolutizmus korában.
 [4] BIKÁCSI LÁSZLÓ, Egy korszak irodalmi élete. (1861—1867).
 [5] NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ, Magyarországi női lapok a XIX. sz. végéig. (Országos Széchenyi Könyvtár Évkönyve. 1957.)
 [6] Nefelejcs (1855. 1. füzet 8.) Irodalomrovat. (Fáy: Jávör orvos és szolgája Baktor Ambrus c. regényének ismertetése.)
 [7] NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ i. m.
 [8] Nefelejcs (1854. dec. 9.)
 [9] Nefelejcs (1855. 1. füzet 12.)
 [10] Kuthy Székely Katalin c. elbeszélését 1853-ban lefoglalta a rendőrség.
 [11] Bulyovszkyról (egyik „legóvatosabb“ szerkesztő) Protmann (a magyar sajtóviszonyok legfőbb rendőri ismerője) az alábbi jellemzést adta: „ravasz, képmutató, politikailag teljesen megbízhatatlan, hő tisztelője Kossuth felforgató tanításainak, teljes lélekkel pártolja a magyar önállósági tevékenységet, csendes, de határozott ellensége a mostani kormányrendszernek“.
 [12] Egy divatlap (Bulyovszky Nefelejtsének) írói és költői:

a) magyar írók:

Beszély írók: Abonyi Lajos, Andorka Gyula, Áranyi Lajos, Ábrai Károly, Balázs Sándor, Beöthy Zsolt, Berczik Árpád, Bulyovszky Lilla, Csepely Sándor, Deák Farkas, Degré Alajos, Dobó László, Daminkovics Mária, Erdődi Sarolta, Emilia, Firtosi, Hollós László, Julian Ede, Kazár Emil, Komáromi Kálmán, Kulcsár József, ifj. Kun Pál, Lauka Gusztáv, Lányi Kálmán, Limbek-Fekete Lujza, Major Béla, Pataki József, br. Podmaniczky Frigyes, Remellay Gusztáv, Sajó (Jókai?), Szabó Richárd, Szana Tamás, P. Szathmáry Károly, Sziklássy Gyula, Tarcsay Károly, Toldy István, Tóvölgyi Titusz, Urvány Lajos, Vadnai Károly, Várady Gusztáv, Veresmarthy Bertalan, Veréczy Júlia, Vértesi Arnold, Zilahy Imre.

Lirikusok: Aszodi, Balogh Zoltán, Balázs Frigyes, gr. Beleznay Lujza, Beöthy Zsigmond, Benedek Aladár, Berczik Árpád, Berta, Bényei Gábor, Bodiz László, Borogyán Hortenzia, Bulcsu Károly, Bulyovszky Gyula, Czakó László, Csalma, Csávolszky, Csátomjai, Csengei Gusztáv, Csermelyi Sándor, Csepeli Sándor, Csukási József, Dalma, Darmai Viktor, Dobrov László, Dobó Lajos, Dobó László, Dombay Hugó, Domonkos János, Dömény József, Dömötör Pál, Firtosi, Gyula, Halász Dezső, Hajnalka, Hiador, Hortenzia, Horváth Böske, Horváth Kálmán, Ibolyka, Ihász Márton, Imrefi János, Iza, Izidora, Jankai, Kálmán Róza, Keleti Teréz, Kojasi Lajos, E. Kovács Gyula, Kuthen, Kovassay Ede, Lauka Gusztáv, Linczy, Littway Viktória, Lisznyai Kálmán, Lóna, Losonczy László, Maczanek Amália, Majthényi Flóra, Margit, Marisovszky Gábor, Mezei Albert, Milassin Vilmos, K. Nagy Lajos, Ozoray, Pados J., Pados F., Palásti Sándor, Papp Gyula, Papp Gábor, Pásztói, Pichler Vilma, B. Pongrácz Emil, Rajka Teréz, K. Rác Károly, Rác Miklós, Rákossy Jenő, Rákosi László, Roboz, Sándorfi Zoltán, Sámi Lajos, Szalóczi Berta, Szántay Aladár, Szász Béla, Szász Gerő, Szász Károly, Szentmariay Lama, Szemerer Bertalan, Szenvey Berta, Tamásfi Gyula, Tamási Dénes, Tamási István, Tarcsay Károly, Terka, Thaly Kálmán, Tihany, Tolnay Lajos, Tompa Mihály, Torkos László, Udvardy Géza, Ürményi Lajos, Várady Gusztáv, Vörös Gáál Karolina, gr. Wars Otilia, Wohl Janka, Zelemér, Zilahi Imre, Zoltai.

b) Idegen nyelvű írók művei magyar fordításban:

Francia írók:

About Edmond: Egész Páris. Fordította: Mártonffy Frigyes.
 Arnaud Georges: Lucia (fordító nincs jelölve).
 Bauvoire (Roger de Bauvoire): Alvise Ernő. Fordította: ifj. Zorn Vilmos.

Id. Dumas Sándor: Jane (fordító nincs megjelölve).
 Ifj. Dumas Sándor: Offland. Ford.: Szabó Janka.
 Hugo Victor: „Chauds du Crepusente“-iből ford.: Udvardi Géza.
 Epinay Marie: A kis királyné. Ford.: Feleky József.
 Lamartine: A tó. Ford.: Jánosi Gusztáv.
 Marchaud-Gerin Eugen: H Cantatore (fordító nincs megjelölve).
 Mousset Pál (után): Moliere XIV. Lajos udvarában. Ford.: Szabó Janka.
 Plouvier: Az álgyémánt értéke. Ford.: Zabazi.
 Santine: La picciola (A kicsinyke). Ford.: Mártonffy Frigyes.
 Segalar Anais: Dániel a kardalnok. Ford.: Szépfaludi Orsólóy F.
 Soulie: A tábornok kocsisa. Ford.: Veresmarthy Bertalan.
 Sandeau (Jules S.): Az utolsó tündér (fordító nincs megjelölve).
 „A rongyos csizmák“. — Ford.: Rózsa Péter.
 „A facipő“. — Ford.: Bertin Pál.
 „Az útlevelé“. — Ford.: Veresmarthy Bertalan.
 „Donna Louisa“. — Ford.: Dömötör Károly.
 „Egy kreolnő szerelme“. — Ford.: Varga Vilmos.
 „Egy udvari színész XIV. Lajos korából“. — Ford.: Szilárdka.

Angol írók:

Bernard Charles: Orvosi tanács. — Ford.: Varga Vilmos.
 Byron: A lánc és lant. — Ford.: P. Sarolta.
 Byron: A Giaur (fordító nincs megjelölve).
 Burns: Szívem a felföldön. Ford.: Tamásfi Gyula.
 Wilkie Collins: Házaseleti tragédia. Ford.: Ozoraly Árpád.
 Dickens: Roadway Anna naplója. Ford.: Dalos Gyula.
 Longfellow: A quadroom leány. Ford.: Tamásfi Gyula.
 Longfellow: A tengeri csönd. Ford.: Tamásfi Gyula.
 Longfellow: Az éjfélnél éneklő rabszolga (fordító nincs megjelölve).
 Scott: Szép Lucy. Ford.: Szabó Sándor.
 „A váratlan férj“. — Ford.: Varga Vilmos.
 „Az ébenfa szekrény“, (fordító nincs megjelölve).

Lengyel írók:

Czajkowszky Mihály: A kozák mennyegzője. Ford.: Sajó.

Spanyol írók:

Trueba A.: Jaun Zurica. Ford.: Lengyel Géza.

Orosz írók:

Lermontov: Béla, (fordító nincs megjelölve).
 Lermontov: A fenyő, (fordító nincs megjelölve).
 Kokolnik Nesztor: Iván őrmester. Ford.: Frincziczky Mihály.
 Puskin: Ancsár. Ford.: Zilahy Imre.
 Puskin: A hófergeteg. Ford.: Frinczinszky Mihály.
 Turgenyev Iván: Aszja. Ford.: Frinczinszky Mihály.
 „Annuska“. Ford.: Reviczky Szevér.

Német írók:

Geibel Emmanuel: Világ folyása. Ford.: Kajasi Lajos.
 Heine: Levéltelen. Ford.: Ábrányi Emil.
 Heine: Téli estén. Ford.: Ábrányi Emil.
 Heine: Jutka grófnő. Ford.: P. Sarolta.
 Heine: A pásztorlegény. Ford.: Csernei Gyula.
 Heine: Halleluja. Ford.: Szász Károly.
 Heine: Jelszó. Ford.: Szász Károly.
 Karl Alfonz: A hűtlen hevek. Ford.: H. Elma.
 Scheidl: Tharan Anna. Ford.: Kolyási Lajos.
 Schiller: Emmához. Ford.: Dr. Péterfi.

[13] Szinyei József, Magyar Írók Élete és Munkái.

[14] Gyulai Pál, Kritikai dolgozatok, 209.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- ANGYAL DÁVID, A magyar hírlapirodalom története a Bach-korszakban. — Falk Miksa é-
Kecskeméti Aurél elkobzott levelezése.
BIKÁCSI LÁSZLÓ, Egy korszak irodalmi élete (1861—1867). (Disszertáció.)
CSENGERY és VADNAI visszaemlékezései.
DÉNES TIBOR, Balzac és a magyar kritika 1858-ban.
FERENCZY JÓZSEF, A magyar hírlapirodalom története 1780—1867.
FIRTINGER KÁROLY, 50 év a magyar nyomdászat közelmúltjából.
FITZ JÓZSEF, 1848—1849. nyomdászata.
FRANKENBURG ADOLF, Emlékiratok. Pest, 1868.
GYULAI PÁL, Irodalmi irányeszmék. Ir. 1. 1860. 1.
IMRE SÁNDOR, Az irodalom és a társadalmi viszonyok. Koszorú 1864.
KERESZTHY ISTVÁN, Hírlapok és folyóiratok 1867-ig. Budapest 1916.
KENYÉRVIZY, Irodalmi napló. Hazai irodalom az időszaki sajtó és könyvirodalom rövid ismer-
tetésével.
KOMLÓS ALADÁR, Irodalmi ellenzéki mozgalom a XIX. szd. második felében.
NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ: Magyarországi női lapok a XIX. sz. végéig.
MAHOTKA JENŐ, Szépirodalmi folyóirataink története az abszolutizmus korában. Budapest, 1934.
NOVÁK SÁNDOR, Szász Károly élete és művei. Mezőkövesd, 1914.
ORAVECZ ELEONÓRA, Az 50-es évek kritikájának története, folyóiratokban és napilapokban.
Győr, 1932.
SZENT-IVÁNYI BÉLA, Szilágyi Sándor szerepe az irodalmi életben. Hatvan, 1930.
SZINYEI, Hírlapirodalmunk a XVIII. szd.-ban, a XIX. szd.-ban. Vasárnapi újság 1862—1866.
(passim).
SZINYEI FERENC, Novella- és regényirodalmunk a Bach-korszakban, I—II. Budapest, 1939—41.
SZINYEI FERENC, Hírlapirodalmunk a Bach-korszakban.
VADNAI KÁROLY, Sajtóviszonyok a Bach-korszakban. Hs K. 1867. 11. sz.

РОЛЬ МОДНЫХ ЖУРНАЛОВ В ЛИТЕРАТУРНОЙ ЖИЗНИ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА В ВЕНГРИИ

ЧАСТЬ I.

РОЛЬ МОДНЫХ ЖУРНАЛОВ ВО ВРЕМЯ АБСОЛЮТИЗМА (ДО 1867 Г.)

И. ТУРАК

Кроме первостепенной литературы надо обратить внимание и на второстепенную и третьестепенную литературу, которые часто являются важными факторами общественной и политической жизни эпохи. Следовательно, необходимо заниматься и модными журналами. Неправильным является мнение, по которому модные журналы не имеют никакого значения в истории литературы. Даже обвинение их в полной эстетической бесценности — неуместно.

Их значение бесспорно в возникновении широкой публики, в организации провинциальных читателей, в удовлетворении духовных запросов читательниц, в культивировании национального чувства, венгерского языка, в передаче до некоторой степени зарубежной литературы и, вообще в удовлетворении требований читательных масс с недоразвитым вкусом. Вредна их роль, которую они взяли на себя в распространении бесхарактерной французской романтики, в покровительстве эпигонской поэзии для того, чтобы удовлетворить вкус масс. Наличие шовинизма также вредно и в культивировании национального чувства. Венгерскую литературу абсолютизма и её развитие можно узнать только при выяснении роли модных журналов.

DIE ROLLE DER MODEBLÄTTER IM LITERARISCHEN LEBEN UNGARNS IN DER ZWEITEN HÄLFTE DES XIX. JAHRHUNDERTS

I. Teil:

Die Rolle der Modeblätter zur Zeit des Absolutismus
(bis 1867)

von

J. TURÁK

Neben der erstklassigen Literatur kann auch die zweit- und drittklassige Literatur, die häufig einen wichtigen Faktor des gesellschaftlichen und politischen Lebens eines Zeitalters bedeutet, nicht außer acht gelassen werden. Folglich muß sich mit den Modeblättern beschäftigen. Der Standpunkt, daß die Modeblätter keinen literaturgeschichtlichen Wert besitzen, ist unrichtig. Selbst die Anklage der vollständigen ästhetischen Wertlosigkeit besteht nicht ganz zu Recht.

Die Bedeutung dieser Blätter in der Ausgestaltung eines großen Leserkreises, sowie auch in der Organisation der Leser in der Provinz, in der Befriedigung der Ansprüche des weiblichen Publikums, in der Pflege des nationalen Gefühls, der ungarischen Sprache, bis zu einem gewissen Maße auch in der Publikation der erstklassigen ausländischen Literatur und im allgemeinen in der Befriedigung des Lesebedürfnisses der noch wenig literarischen Geschmack besitzenden Massen ist unbestreitbar.

Einen schädlichen Einfluß übten dagegen die Modeblätter dadurch aus, daß sie die jede Eigenart entbehrende französische Romantik verbreiteten, und daß sie die Dichtung der Epigonen lancierten, nur um den Geschmack der Massen zu befriedigen. Die zeitgenössische ungarische Literatur und deren Entwicklung kann nur durch Klarlegung der Rolle der Modeblätter ganz erfaßt werden.